

▶ **01:39.** Vad gör du om en elev spottar dig i ansiktet? Här ger psykologen Martin Forster dig exempel på hur du bemöter elever lågaffektivt.

Sverige

Så splittrar lågaffektivt bemötande den svenska skolan

UPPDATERAD 2019-10-20 PUBLICERAD 2019-10-20

Lågaffektivt bemötande har på bara några år slagit igenom i den svenska skolan.

På Hjulsta grundskola tog eleverna över och anmälningar om hot och våld slog i höjden. På Dalängskolan i Lidköping kan fallet om en lärare som lyfte undan en elev komma att prövas i Högsta domstolen.

Men varifrån kommer den kritiserade metoden - och hör den alls hemma i skolan?

Läs senare

Det är en vanlig måndag på Dalängskolan i Lidköping. Fyra killar flyttar möbler i rasthallen så att andra inte kommer fram.

Det är en central passage vid kafeterian. Men killarna har slagit sig ned i den soffa som de har ställt mitt i gången. De vägrar att flytta på sig.

En skolvärdinna kommer dit och ber dem både två och tre

gångar. De "tjötar" litet fram och tillbaka när en lärare passerar. Han säger till dem att resa sig och tre av dem gör som han säger.

Den fjärde, en 13-åring, greppar i stället tag om soffans ryggstöd för att visa att han inte tänker vika. Läraren som tidigare har varit brottare tar ett vant grepp med en arm runt pojkens huvud och in i armhålan.

– Det tar bara några sekunder och han säger inget när jag lyfter honom men när han står upp så är det första han säger: "Jag ska anmäla dig", berättar läraren.

En av orsakerna till att det här ingripandet har hamnat i domstol är att eleven skulle bemötas "lågaffektivt" enligt den handlingsplan som fanns.

13-åringen har diagnosen adhd med trottsyndrom och autism, och den lågaffektiva handlingsplanen var bara känd av lärarna i hans undervisningsgrupp.

Själv säger pojken att han blev rädd och fick ont. Hans föräldrar anmäler händelsen till polisen och Barn- och elevombudet som yrkar att kommunen ska betala 10.000 kronor i skadestånd för kränkning.

En lärare lyfte bort en elev som vägrade flytta sig från en soffa på Dalängskolan som skulle bemötas lågaffektivt, kände sig kränkt och kan få 10.000 kronor i skadestånd från Lidköpings kommun

Polisen lägger ganska snart ned förundersökningen. Enligt journalerna fanns det inga skador på pojken. Men när kommunen vägrar betala skadestånd så väljer Barn- och elevombudet (BEO) att driva fallet vidare i tingsrätt och hovrätt, som båda friar kommunen.

Nu vill BEO att Högsta domstolen ger vägledning, bland annat om det ska vara kommunens ansvar att alla lärare ska känna till och kunna agera enligt den lågaffektiva modellen om den finns i en elevs handlingsplan. Inom kort väntas HD besluta om prövningstillstånd.

Samtidigt som metoden diskuteras på landets högsta juridiska nivå, splittrar den skolvärlden. Kritiker säger att den gör lärare rädda och eleverna allt stöddigare.

Frågan är om den alls hör hemma i skolan?

På den ena sidan står de som hävdar att den leder till mindre hot och våld, ju fler som använder sig av den. På den andra de som menar att den gör lärare handlingsförlamade eftersom det är så oklart vad den går ut på.

Så varifrån kommer den och hur har den kunnat spridas så

Stora salen på stadshotellet i Växjö. Psykologen Bo Hejlskov Elvén visar hur man tar strygrepp. Foto: Anders Hansson

snabbt?

• • •

På en scen i den pampiga Stora salen på stadshotellet i Växjö står upphovsmannen, psykologen Bo Hejlskov Elvén.

De flesta i publiken kommer från skolans värld, men här finns även personal från kriminal- och äldreården.

Första gången Bo Hejlskov Elvén använde begreppet ”lågaffektivt bemötande” var i boken ”Beteendeproblem i skolan” som utkom 2014. Den följdes av böcker om metoden i bland annat förskolan, psykiatri och äldreården.

På bara fem år har det sedan blivit ett etablerat begrepp som alla i skolans värld har synpunkter om.

– Finns det någon här som har erfarenhet av personer som

Bo Hejlskov Elvén är populär bland dem som kommit till Växjö för att lyssna. Ur han inte en enda kritisk fråga från publiken. Foto: Anders Hansson

tjafsat emot?, frågar han och publiken som svarar genom att skratta och ropa ”jaaaaa”!

Bo Hejlskov Elvén

Ålder: Fyller 54 år

Bor: Lomma i Skåne

Familj: Fru, två biologiska barn, 31 och 33 år, och fyra bonusbarn, 31-40 år.

Yrke: Legitimerad psykolog, författare till tiotal böcker, översatt till 15 språk. Håller föredrag och ger rådgivning om lågaffektiva metoder vid problemskapande beteende.

2009 tilldelades han priset Årets Pusselbit för sitt arbete med problemskapande beteende hos människor med autism. Motiveringen var att han ”fokuserar på människosyn och respekt för brukarna med stor kunskap och inlevelse”.

Ledamot i Psykologförbundets etiska råd och medlem i Autism- och Aspergerförbundets fackråd.

Sedan frågar han retoriskt vem det egentligen är som har problem: personen som tjafsar eller den som inte har en metod för att hantera tjafset?

Hans inriktning som terapeut är neuropsykologi. Det betyder att det är han som måste anpassa sina insatser när en person agerar problemskapande.

Så länge vi tänker att det är eleven som gör fel så kommer problemen att fortsätta

Till skillnad från en mer behandlingsorienterad terapeut som försöker hjälpa den problemskapande personen att ändra sitt beteende.

– Det är den stora skillnaden mellan mitt sätt att arbeta, och de som sysslar med till exempelvis kognitiv beteendeterapi eller mindfulness, förklarar han senare i en paus.

Bo Hejlskov Elvén är psykolog, författare och översatt till 15 språk. Foto: Ander

Den lågaffektiva pedagogiken i skolan går ut på att ta reda på vad läraren, och inte vad eleven, ska göra.

– Så länge vi tänker att det är eleven som gör fel så kommer problemen att fortsätta, säger Bo Hejlskov Elvén.

Från scenen i Växjö, och även i sin senaste bok, berättar han om 17-årige Kalle som kastar möbler på ett gruppböende för personer med särskilda behov.

Det finns de som menar att personalen ska gå in och stoppa Kalle, till exempel genom att hålla fast honom.

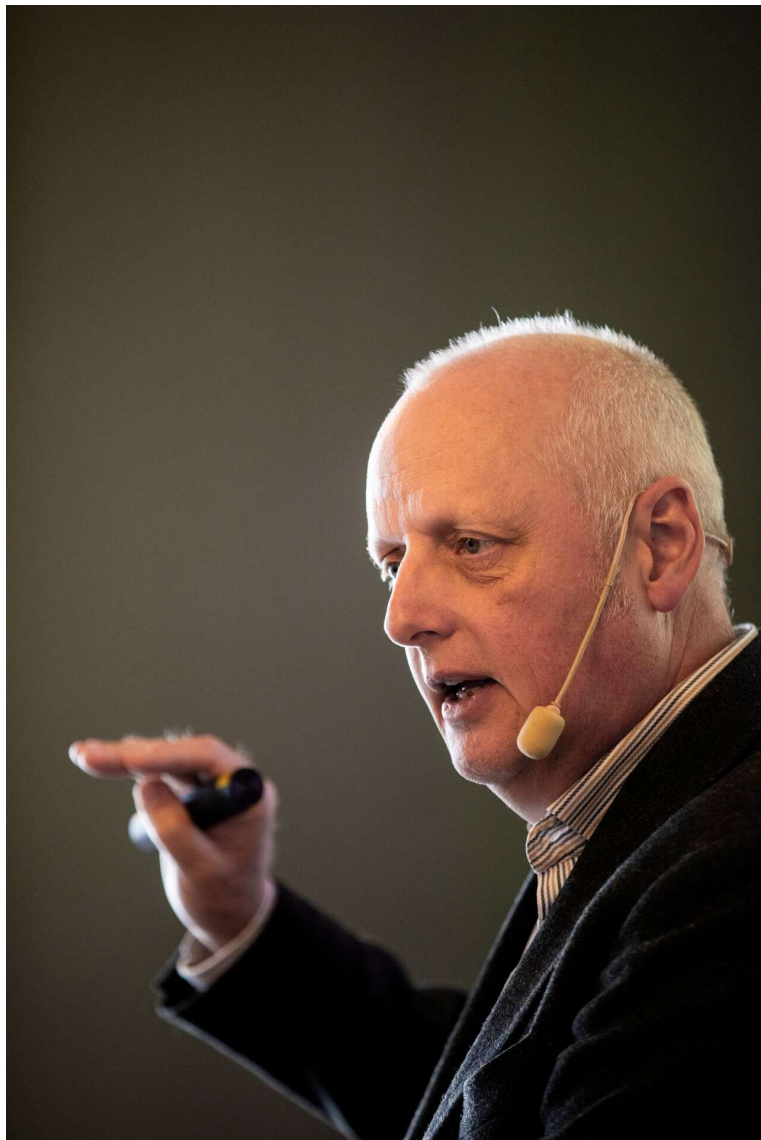
Fasthållningar har visat sig orsaka mer skada än nytta

Det leder bara till att Kalle producerar ännu mer adrenalin och ökar risken för att han själv eller personalen blir skadad, enligt Bo Hejlskov Elvén.

– Fasthållningar har visat sig orsaka mer skada än nytta, både materiellt och mänskligt.

Ett lågaffektivt tillvägagångssätt går ut på att i stället försöka få

Kalle att minska sitt adrenalinpåslag. Det bästa i den här situationen är därför att backa och låta Kalle kasta klart.

Det går ut på att ta reda på vad läraren, och inte vad eleven, ska göra, enligt Bo Hejlskov Elvén. Foto: Anders Hansson

För att därefter bjuda honom på en kopp kaffe medan personalen städar upp.

– Att tvinga honom att städa leder inte till att han låter bli att kasta möbler igen. Det kan däremot ett vänligt bemötande göra.

Situationen med Kalle är för många ett provocerande exempel på vad ett lågaffektivt bemötande kan gå ut på. Samtidigt som det bygger på den grundläggande psykologiska insikten att känslor smittar.

Andra principer i ett lågaffektivt bemötande går ut på att dämpa sina känslouttryck och undvika en dominerande ögonkontakt, säger Bo Hejlskov Elvén.

– Säg absolut inte saker som ”se på mig när jag pratar med dig”. Du kanske tror att det behövs för att barnet ska förstå hur mycket du menar vad du säger.

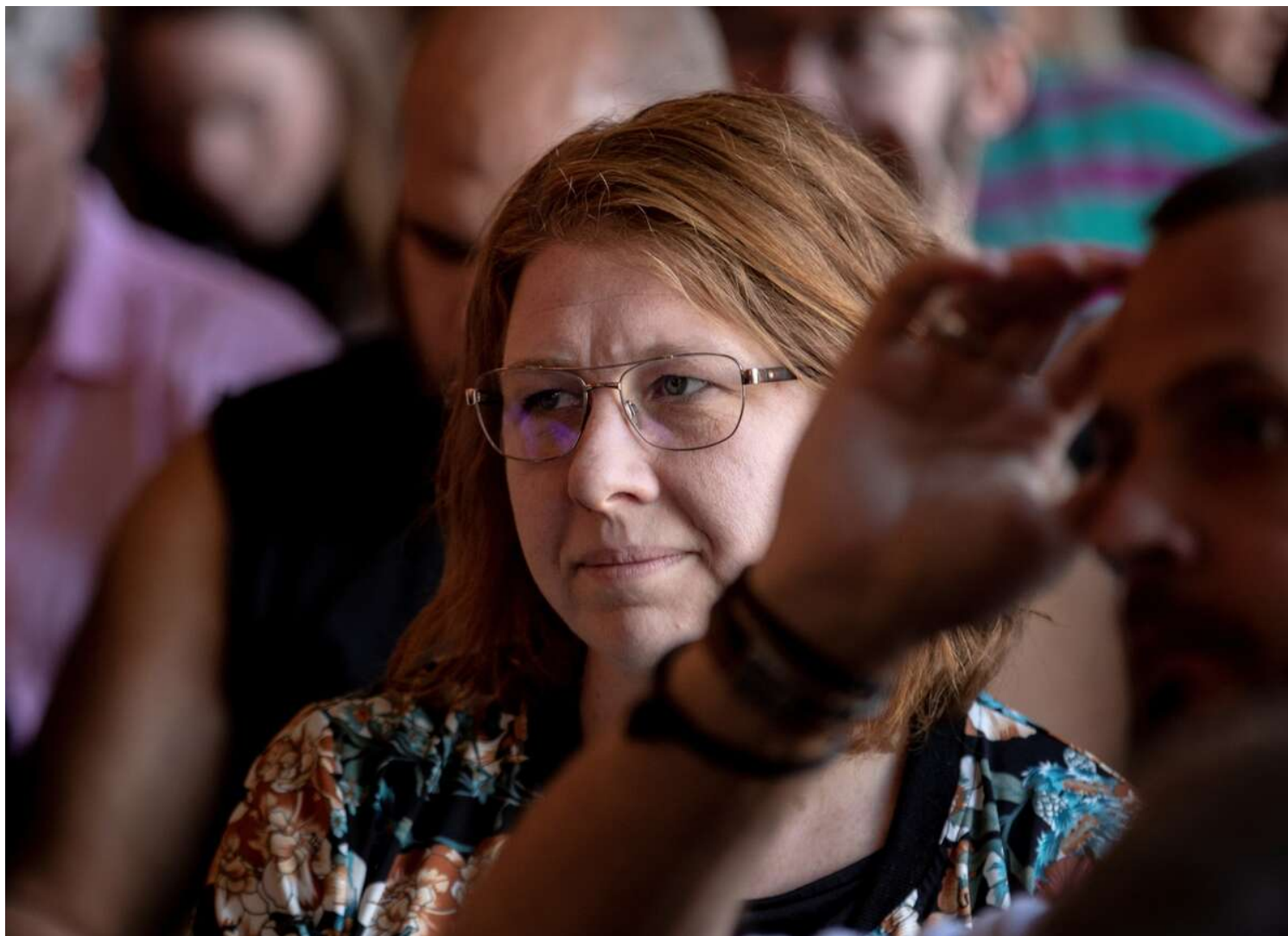

Vänta, det är ofta allt som behövs

Men det hjälper inte. I stället trappar du bara upp barnets ilska. Här nämner han fallet med läraren på Dalängskolan för att säga hur viktigt det är att inte stressa utan ta den tid som behövs.

– Vänta, det är ofta allt som behövs.

Hade pojken rest sig från soffan om han fått mer tid? Tre minuter var antagligen allt som hade behövts, gissar Bo Hejlskov Elvén.

Hans popularitet bland dem som kommit till Växjö för att lyssna går inte att ta miste på. [När DN intervjuade honom för några år sedan om hans bok "Barn som bråkar" \(2015\)](#) slog artikeln alla tidigare rekord i delningar i sociala medier.

Men även om han under hela dagen inte får en enda kritisk fråga från publiken i Växjö, betyder det inte att det saknas

"Det är skönt att ha ett förhållningssätt som kan omsättas i handling när elever säger Johanna Ekros som är högstadielärare på Åsedaskolan. Foto: Anders Han

kontroverser.

I mars skrev läraren Isak Skogstad och psykologen Carl Hellström en [debattartikel](#) i Svenska Dagbladet som gick ut på att lågaffektivt bemötande riskerar att skapa mer problem än det löser i skolan.

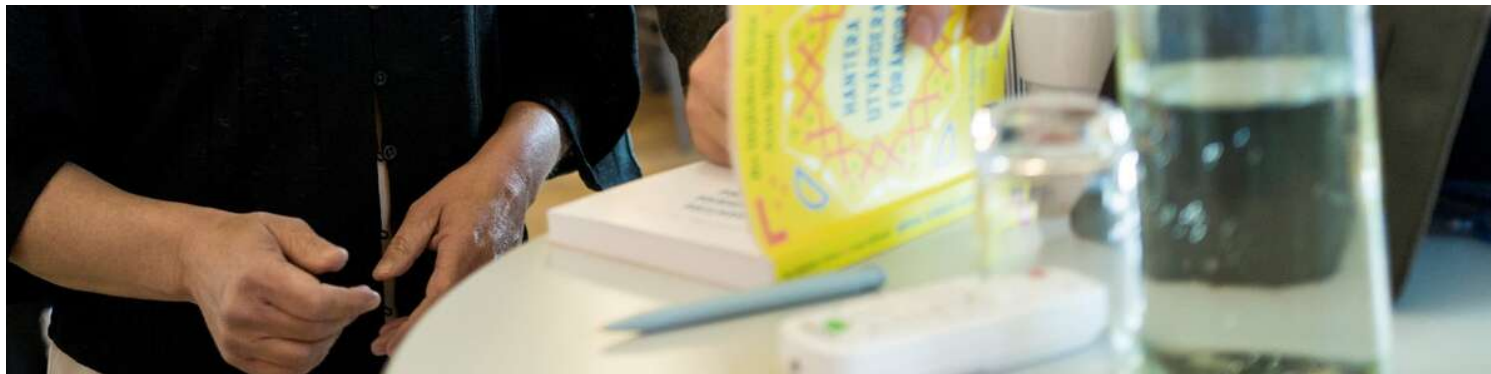
Jag har bara samlat några olika strategier som alltid har använts i skolans värld och satt ett nytt namn på det

De var också kritiska till att en metod som saknar stöd i evidens sprids så brett eftersom skolan ska använda arbetsätt som bygger på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet.

Bo Hejlskov Elvén medger att det inte finns någon evidens. Men tillägger att det ändå finns långt mer som talar för att metoden ger goda resultat, än det motsatta arbetsättet som enligt honom är det auktoritära sättet att jobba på.

Metoden är en blandning mellan det som kallas för "samarbete för problemlösning" (CPS) och "attributionsteori" som båda handlar om hur man förebygger att konflikt uppstår.

I pausen signerar Bo Hejlskov Elvén sin senaste bok. Foto: Anders Hansson

Sedan har han lagt till inslag från metoden Studio 3 som beskriver hur man gör när konflikten väl har uppstått.

– Jag har bara samlat några olika strategier som alltid har använts i skolans värld och satt ett nytt namn på det, säger Bo Hejlskov Elvén.

• • •

I januari i år är det dags för nästa kontrovers. Nu är det lärarna på Hjulsta grundskola i Spånga som under en tid har försökt använda sig av den lågaffektiva pedagogiken som den nya rektorn Helene Hodges har infört.

Resultatet: Lärarna har blivit rädda och upplever att vissa ”elever har tagit över skolan”, enligt Lärarnas riksförbund som anmäler den till Arbetsmiljöverket och kräver att metoden stoppas.

Förra hösten kom det in 43 anmälningar om hot och våld på skolan, jämfört med bara fyra anmälningar under hela 2017, enligt Lärarnas riksförbund.

Rektorn är pedagogiskt ansvarig

Det finns inga centrala riktlinjer för lågaffektivt bemötande i svenska skolan. Det är rektorn på varje skola som ansvarar för att miljön är trygg och för att det finns regler för hur man får bete sig på skolan. Rektorn är även pedagogisk ledare och chef för lärarna och övrig personal på skolan.

Källa: Skolverket

Det handlar om elever som slåss, sparkas, kastar sten, välter bänkar, cyklar i korridorerna och till och med slår lärare.

– Det var en förfärlig miljö, både för lärare och elever, säger Irene Ziverts som är huvudskyddsombud på Lärarnas riksförbund och den som anmälde skolan.

– Tidigare hade personalen ett fungerande system för hur de bemötte elever som bråkade. Då agerade man direkt, till exempel om en elev inte tog av sig jackan, genom att skicka eleven till rektorn.

Med de nya reglerna har åtgärderna tagit för lång tid och blivit

verkningslösa, menar Irene Ziverts.

Rektor Helene Hodges och skyddsombudet Sarah Kahnberg på Hjulsta grundskola i Lundborg

I sitt svar till Arbetsmiljöverket skriver rektorn Helene Hodges, som införde metoden, att den går ut på att "inte alltid tillrättavisa eleven direkt i en uppkommen situation. Det kan eskalera situationen och leda till konflikt. Läraren kan istället ta upp händelsen med eleven vid ett senare tillfälle".

Det handlar om att pedagogerna ska vara "vuxna som på ett lugnt och tydligt sätt sätter gränser, och när det behövs med hjälp av lågaffektivt bemötande", skriver Helene Hodges.

– Det är rektorn som använder det här begreppet, och som du ser så är det inte kristallklart vad hon menar, säger Irene Ziverts.

Bo Hejlskov Elvén har förståelse för att metoden kan vara svår att lära ut och införa på skolor.

– Alla har inte helt koll på vad det här är. Men jag har ändå svårt

att tro att det finns någon skola som säger att det här ska vi inte jobba med, eftersom alternativet är auktoritära metoder, och det vet man inte funkar, säger han.

Så vad går metoden ut på och när ska den användas?

– För att hantera situationer som vi tycker är svåra och som riskerar att eskalera. Allt ifrån att någon plötsligt säger ”nej det tänker jag inte göra” till att en elev börjar kasta möbler.

Intresset för den lågaffektiva metoden är stort. Foto: Anders Hansson

Egentligen är det inte en metod, utan en mängd olika strategier för att trappa ned och undvika att bråk inträffar från första början.

Den innehåller också principer som kan användas för att hantera en farlig situation som redan har uppstått, så att den blir mindre farlig.

Så varför bråka om en metod som många tycker är fantastisk? Bo

Hejlskov Elvén vill inte uttala sig om Hjulsta grundskola eftersom han vet för litet om vad som har hänt där.

Däremot kan han kommentera en del av det som framkommit efter händelsen på Dalängskolan i Lidköping.

Han menar att det är ett fullt rimligt yrkande som Barn- och elevombudet framför att all personal på skolan inte bara ska känna till, utan även kunna agera lågaffektivt, om det står i handlingsplanen för en elev.

– Eftersom vi har sagt att de här barnen med särskilda behov ska vara i grundskolan. Då måste alla lärare kunna hantera dem. Annars ska de inte vara där.

– Den här läraren valde att rent fysiskt flytta på pojken, och det blev en eskalering.

Lågaffektivt bemötande, som ursprungligen användes för

Bo Hejlskov Elvén tycker att det är rimligt att all personal på en skola ska kunna det står i handlingsplanen för en elev. Foto: Anders Hansson

att hantera barn som har särskilda svårigheter, ska i dag hanteras av lärare på skolor där det går hundratals elever.

Finns det något som tyder på att det fungerar?

Martin Forster är psykolog och forskare vid Karolinska institutet i Stockholm. Han svarar [också på frågor i DN](#) om barns och ungdomars utveckling och om deras skolgång.

Enligt honom finns det inte någon vetenskaplig evidens för att lågaffektivt bemötande minskar risken för bråk och att konflikter uppstår, helt enkelt för att metoden är ny och det inte finns någon tydlig manual som talar om vad den går ut på.

Han hänvisar till en aktuell artikel i den vetenskapliga tidskriften International Journal of Nursing Studies. Den handlar om det som kallas ”de-escalation”, eller nedtrappning som lågaffektivt bemötande utgår från, inom vården där den mesta forskningen har gjorts.

Det är oklart om det går att lära personal på en skola att agera lågaffektivt så att de blir bättre på att förebygga och lösa konflikter, menar psykologen Martin Forster. Foto: Beatrice Lundborg

Men även om det inte finns någon robust evidens är de flesta forskare och praktiker överens om att det är vettigt att bemöta en arg person på ett lugnt sätt, menar han.

– Om den ena parten höjer aggressivitetsnivån är risken stor att den andra parten svarar med samma mynt. Det är alltså grundläggande psykologi. På så vis bygger metoden på etablerade psykologiska principer som det finns evidens för, säger Martin Forster.

Vad säger han då om att föra ut modellen på en skola där det går hundratals elever?

– Det finns inga exempel på att det går att lära ut den till lärare så att de blir bättre på att förebygga och lösa konflikter som uppstår. Det faller på att det inte är så tydligt definierat vad det är för något.

• • •

Vad säger då läraren som gjorde ingripandet på Dalängskolan i Lidköping?

– Jag har funderat mycket på varför det blev som det blev, säger han när vi pratar med honom i dag, nästan två år efter händelsen.

– Om jag hade jag kunnat göra på något annat sätt som hade varit mildare mot eleven. Men jag har inte kunnat komma på något annat sätt som skulle ha varit bättre.

Föräldrarna ville att jag skulle ha pratat mer och tagit längre tid på mig

Borde inte alla lärare på skolan ha känt till handlingsplanen?

– Om man jobbar på en skola med nästan 500 elever, och det finns 40 lärare, så kan det vara svårt rent organisatoriskt. Det är också svårt att ha allmänna regler om vad man ska göra och inte eftersom varje elev och tillfälle är unikt, säger han.

Om du hade känt till handlingsplanen - skulle du ha kunnat agera enligt det som kallas lågaffektivt bemötande?

– Nej, nu måste vi reda ut vad som menas, är det att man pratar med eleven och tar det väldigt lugnt?

Så skulle det kunna vara.

– Det kan väl diskuteras i så fall. Föräldrarna ville att jag skulle

ha pratat mer och tagit längre tid på mig. Men jag var på väg mellan två lektioner och hade elever som väntade. Jag skulle snabbt hjälpa skolvärdinnan som redan hade pratat med killarna ett tag.

– Det var också så uppenbart att man inte kan blockera en sådan här passage där alla måste fram, det var inte så mycket att diskutera, tyckte jag.

Varför satte du dig inte i soffan och pratade med pojken?

– Jag tror inte det hade hjälpt i det här fallet. Jag hade också en klass som väntade. Så det är tveksamt.

Händelsen på Dalängskolan har orsakat en livlig debatt där lärare säger att de har blivit handlingsförlamade.

Är det något du känner igen?

– Ja, elever som hotar med polisanmälan eller att gå till rektorn gör det allt svårare att utöva det här yrket. Eleverna tar makten så att säga.

"Eftersom vi har sagt att de här barnen med särskilda behov ska vara i grundskola om lärare kunna hantera dem. Annars ska de inte vara där", säger Bo Hejlskov Elvé Gow/TT

Jag hade nog tittat åt andra hållet och gått till min lektion.

Han tillägger:

– De flesta elever är väldigt bra. Men det blir väldigt stort fokus på den här typen av elever, en procent bråkstakar som ställer till det, inte bara för lärarna, utan också för sina klasskamrater eftersom det blir oro i gruppen, och svårt att hålla fokus på undervisningen.

– Följden blir att man inte vill hålla på med sådant här, utan tittar åt sidan och går förbi.

Tittar du åt sidan om något liknande händer igen?

– Jag önskar att jag kunde svara nej på den frågan, att jag hade agerat likadant som då. Men så kul har det inte varit att gå på två rättgångar. Så jag hade nog tittat åt andra hållet och gått till min lektion. Det hade sparat mig mycket bekymmer.

Läs mer:

[Anmälningar om våld och hot har minskat på Hjulsta grundskola](#)

[Regeringen ser över BEO:s roll efter omfattande kritik](#)

[”BEO driver ärenden som gör att lärare inte vågar ingripa”](#)

[Därför tar BEO fallet med kränkt elev till Högsta domstolen](#)

[Vanligaste felet vuxna gör med bråkiga barn](#)

Tre frågor till psykologen

Martin Forster, Karolinska Institutet, är legitimerad psykolog och forskare. Han svarar även på läsarnas frågor på Insidan i Dagens Nyheter.

1. Vad är lågaffektivt bemötande i skolan?

Lågaffektivt bemötande handlar om att jag som vuxen ska kontrollera mina egna känslor. Om jag möter en elev som är väldigt arg eller upprörd ska jag försöka behålla mitt eget lugn så att mina känslor inte bidrar till att situationen eskalerar och förvärras.

2. Vad säger vetenskapen om lågaffektivt bemötande?

I dag finns det inte tillräckligt med forskning som visar att metoden kan läras ut till personal och att den därmed skulle bidra till färre konflikter och mindre våld. Däremot är de flesta forskare överens om att känslor

smittar och att det i konflikter är vettigt om man bemöter en ilsken person med ett eget lugn.

3. Vad finns det för utmaningar med lågaffektivt bemötande?

En utmaning är att lära personal att tillämpa metoden på rätt sätt. En annan är att man riskerar att fokusera för mycket på att hantera akuta lägen med våld och konflikter. Man riskerar att tappa bort den grundläggande frågan om vad som orsakar problemen, och hur det ska åtgärdas.

Peter Letmark

peter.letmark@dn.se

Följ

Anders Hansson

Följ

© Detta material är skyddat enligt lagen om upphovsrätt